

УДК 373.31

DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-2-65-70

Дубровський В. Л.

старший викладач кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ГРУПА ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті автор торкається важливої проблеми, яка полягає в ролі групи продовженого дня з формування активної особистості, фізично й морально здорової, що має потреби у різних видах дозвіллєвої та навчальної діяльності і успішно їх реалізує. Охарактеризовано головну мету початкової школи, як соціального інституту, в сучасних умовах є різнобічний розвиток дітей, здатних до самореалізації особистості, їх пізнавальної діяльності, навичок самоосвіти, творчих здібностей, загальнонавчальних умінь. Зокрема, проаналізовано, що групи продовженого дня, як і основне навчання, мають формувати в учнів ключові компетентності, необхідні для успішної життєдіяльності та самореалізації особистості. Доведено, що в умовах сильної зайнятості батьків молодших школярів, група продовженого дня на даний час є необхідною і важливою формою організації вільного, позаурочного часу учнів, виявляє дієвий вплив на їхній всебічний розвиток.

Встановлено, що вона забезпечує, враховуючи вікові особливості, їхній розумовий, моральний, естетичний, фізичний, духовний розвиток, створює умови для організації продуктивної праці, відкриває можливості всебічного виявлення і розвитку індивідуальних здібностей, запитів та інтересів дітей.

***Ключові слова:** освітній процес, особистість учня, початкова школа, молодший школяр, самостійна пізнавальна діяльність, ГПД.*

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти ставить перед учителем завдання створити дитині умови для її максимального самовизначення й самовияву. Реалізація завдань нового Державного стандарту початкової загальної освіти передбачає розроблення цілісної системи роботи в групі продовженого дня, у якій створюються сприятливі умови для навчання і виховання, зміцнення здоров'я, розвитку пізнавальних інтересів та креативних здібностей молодших школярів.

Група продовженого дня щодня стає однією з провідних форм організації життєдіяльності молодших школярів. Допомогти дитині сформувати та реалізувати свій пізнавальний і творчий потенціал, соціально адаптуватися, навчитися плідно використовувати свій вільний час – є одним із головних завдань школи, що розв'язується за допомогою групи продовженого дня (ГПД).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості організації освітнього процесу у ГПД розглянуто в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників (Ш. Голчека, М. Горобєва, Ж. Готдаєва, П. Гранкіна, В. Дімітрової, Я. Дімової, Б. Кобзаря, Е. Костяшкіна, Т. Рабченюк, Т. Чубенка); проблемі розвитку мережі ГПД присвячено праці А. Бондаря, А. Гордіна, К. Присяжнюк, А. Хрипкової, В. Чубенка; педагогічні основи розвитку ГПД досліджували Е. Костяшкін, Д. Стельмухов; зміст, форми та методи навчально-виховної роботи у ГПД вивчали В. Коротов, Г. Манке, І. Мар'єнко, В. Рязанова, М. Скаткін; організації самопідготовки учнів та вихованню самостійності молодших школярів присвячено наукові доробки Л. Веденісова, В. Мартиненко, О. Суркова; теоретичні і практичні аспекти соціального розвитку молодшого школяра в умовах такого навчального закладу стали предметом дослідження Т. Герлянд; аспект управління навчально-виховним процесом у ГПД поглиблено В. Саприкіним [2; 4]. Різні аспекти даної проблеми в умовах продовженого дня висвітлюються в працях Т. Анкудінової, Л. Зеленіної, А. Ізмайлова, Б. Кобзаря, Є. Костяшкіна, К. Майорової, Р. Маллаєва, А. Огороднікова, П. Сабурової, О. Бабакової, Л. Шапошнікової, Н. Ярощенко й ін.

Мета. Проаналізувати ефективність та необхідність функціонування групи продовженого дня як форм становлення особистості учня у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Головною метою початкової школи, як соціального інституту в сучасних умовах, є різнобічний розвиток дітей, здатних до самореалізації особистості, їх пізнавальної діяльності, навичок самоосвіти, творчих здібностей, загальнонавчальних умінь. Групи продовженого дня, як і основне навчання, мають формувати в учнів ключові компетентності, необхідні для успішної життєдіяльності та самореалізації особистості. В умовах зайнятості батьків молодших школярів, група продовженого дня на даний час є необхідною й важливою формою організації вільного, позаурочного часу учнів, виявляє дієвий вплив на їхній всебічний розвиток.

Молодший шкільний вік вважається найбільш сприятливим і значущим періодом для виявлення й розвитку творчого потенціалу особистості. У цьому віці закладаються основи творчої й освітньої траєкторій, психологічна база продуктивної діяльності, формується комплекс моральних цінностей, якостей, здібностей, потреб особистості. Усе це визначає успішність подальшого навчання, виховання й соціалізації особистості.

Об'єктивний освітній процес у позаурочний час є широкоаспектною, багатогранною взаємодією молодших школярів як активних суб'єктів діяльності з навколишнім соціальним середовищем – педагоги, керівники, вихователі, колектив, що забезпечують формування кожного як особистості та підготовку їх до життя. Дитина як суб'єкт виховного процесу – це активна саморозвиваюча та індивідуальна особистість, яка спрямовує свої зусилля на задоволення своїх потреб та інтересів у конкретній діяльності і спілкуванні, а також продуктивно засвоює, акумулює й переробляє в певних умовах саме ті виховні впливи, які сприяють своєчасному розвитку творчих, інтелектуальних, емоційних, духовно-ціннісних якостей.

Як показує аналіз сучасної освітньої діяльності, групи продовженого дня – досить ефективна форма організації вільного часу учнів. У ряді випадків дана форма роботи також сприяє формуванню ціннісних орієнтирів, становленню естетичних принципів учнів. Також група продовженого дня – одна з результативних форм організації ранньої професійної орієнтації учнів, більше того, сьогодні групи продовженого дня досить часто організують саме в такий спосіб: для виявлення / визначення й реалізації на ранній стадії розвитку особистості наявних задатків до різних видів діяльності.

Про важливість навчальної позаурочної діяльності свідчать ті функції, які вона виконує, розвиваючи особистість школяра:

- 1) розвиток інтересу молодших школярів до художньо-творчої діяльності;
- 2) поглиблення і закріплення спеціальних музичних знань, виконавських умінь і навичок;
- 3) підвищення ефективності емоційної забарвленості у процесі художньо-творчої діяльності, задоволення від позитивних її наслідків за умови втілення власних задумів;
- 4) підготовка до самоосвіти, самовиховання з орієнтацією на творчу діяльність;
- 5) розвиток кращих особистісних властивостей і якостей молодого покоління;
- 6) формування загальної етико-комунікативної орієнтованості;
- 7) регулювання емоційно-вольової сфери.

Багатоваріантність змісту позаурочної роботи, що впливає із завдань всебічного розвитку школярів, потребує й різноманітних форм цієї діяльності. Вони визначаються завданнями і змістом цієї роботи у позаурочний час, індивідуально-типологічними особливостями учнів (вік, рівень розвитку) і можливостями конкретного освітнього закладу.

Група продовженого дня є однією із форм виховання дітей і допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання; поєднанням навчально-виховної роботи на уроках і в позаурочний час. Вона забезпечує, враховуючи вікові особливості, їхній розумовий, моральний, естетичний, фізичний, духовний розвиток, створює умови для організації продуктивної праці, відкриває можливості всебічного виявлення і розвитку індивідуальних здібностей, запитів та інтересів дітей.

Організація різних видів діяльності учнів тісно пов'язана з наявністю матеріально-технічної бази.

Для дітей молодшого шкільного віку бажано створити різні за функціональним призначенням центри: центр ігрової діяльності, пізнавальної діяльності, центр художньо-творчої діяльності, центр здоров'я, центр психологічного розвантаження тощо.

Сьогодні при створенні груп продовженого дня ставляться найчастіше освітні / виховні завдання, що опираються на наступні умови:

- організація трудової діяльності;
- добровільність участі дітей;
- доступність матеріалу, що викладається для всіх учнів;
- організація ігрової діяльності;
- розвиток інтелекту учнів;
- розвиток самоорганізації учнів;
- розвиток – самореалізація – профорієнтація дітей;
- створення комфортних умов діяльності дітей у групах продовженого дня;
- соціальна захищеність учнів від несприятливих впливів;
- врахування різноманітних інтересів учнів [4, с. 5–15].

У цілому можна зробити висновок про те, що найбільш ефективною робота в групах продовженого дня є при дотриманні низки педагогічних умов:

1. Процеси навчання й виховання в групах продовженого дня повинні обов'язково виконувати певну культуротворчу функцію.

2. Організована навчально-виховна діяльність повинна опиратися на особливості організації груп продовженого дня, механізми взаємодії школи й установ додаткової освіти.

3. Найчастіше, навчальний процес у групах продовженого дня є інтегрованим із системою основної освіти. Зокрема, дана інтеграція досить часто залежить від наявних умов і можливостей усіх учасників освітнього процесу – регіону як регулятора даного процесу, школи, викладача, учня.

4. Застосування інтегрованого підходу вимагає побудови й функціонування такого педагогічного підходу, який би забезпечував тісну єдність інтелектуального, творчого, етичного й фізичного виховання дітей.

Саме дотримання даних педагогічних умов є основою успішної організації навчального процесу в групах продовженого дня. Саме в цих умовах можливий розвиток сучасної особистості, що оперативно реагує на запити суспільства, що й уміє актуалізувати власні потреби.

За рахунок можливості тривалої взаємодії з конкретним учнем педагог ГПД сприяє створенню сприятливих умов для індивідуального розвитку й морального формування особистості молодших школярів, для формування низки предметних результатів, насамперед комунікативних, регулятивних. Вихователь проводить спостереження (моніторинг) за здоров'ям, розвитком і вихованням дітей, вивчає особистість учня, нахили, інтереси, сприяє росту його пізнавальної мотивації й становленню навчальної самостійності. Організуючи підготовку домашніх завдань, педагог ГПД ураховує навчально-методичні вимоги до реалізації освітніх програм, рекомендації вчителя початкових класів. Цим досягається цілісність (а не фрагментарність) методологічного підходу до організації навчально-пізнавальної діяльності дитини.

Відповідно до індивідуальних і вікових інтересів дітей, вихователь удосконалює життєдіяльність колективу учнів, сприяє розвитку спілкування, допомагає молодшому школяреві вирішувати проблеми, що виникають у спілкуванні з товаришами, учителями, батьками (особами, їх, що замінюють). Виховна ефективність груп продовженого дня доведена багаторічною практикою. Учені й методисти зазначають, що стабільне функціонування групи продовженого дня й організація роботи з урахуванням усіх сучасних вимог сприяє:

- покращенню фізичного та психічного здоров'я учнів початкової школи;
- своєчасному і якісному виконанню домашніх завдань;
- розвитку інтелектуальних та креативних властивостей особистості;
- успішній шкільній адаптації та соціалізації молодших школярів;
- зміцненню зв'язку навчального і виховного процесів [6].

Для ГПД відповідно з низкою нормативних документів розробляється Положення й план (програма) виховної роботи. Основні напрямки виховної діяльності в групі продовженого дня можуть бути співзвучні напрямкам виховання й соціалізації учнів початкової школи:

1. Виховання громадянства, патріотизму, поваги до прав, свобод і обов'язків людини.
2. Виховання моральних почуттів і етичної свідомості.
3. Виховання працьовитості, творчого відношення до навчання, праці, життя.
4. Формування ціннісного відношення до здоров'я й здорового способу життя.
5. Виховання ціннісного відношення до природи, оточуючого середовища (екологічне виховання).
6. Виховання ціннісного відношення до прекрасного, формування уявлень про естетичні ідеали й цінності (естетичне виховання).

Одна з ідей сучасного підходу до всебічного розвитку особистості – дати дітям уміння творчо спілкуватися, дискутувати, слухати, віднаходити інформацію, критично її оцінювати та використовувати у своїй діяльності. Створити таке середовище має педагог, який ставиться до учня як до своєї і складної індивідуальності з багатим внутрішнім світом. Він не тільки повинен визнавати за ним право на неповторність, а й всіляко підтримувати зусилля учня, спрямовані на самоствердження, самореалізацію, самовираження і саморозвиток. Якщо в основу педагогічного впливу покладено саме таке розуміння особистості учня, то такий вплив набуває характеру розвиваючого навчання і виховання.

Отже, велике значення в діяльності ГПД надається професійним і особистісним якостям педагога. Характер відносин між педагогом і дітьми багато в чому визначає ефективність їх виховання й соціалізації. В умовах групи продовженого дня, коли педагог і вихованець тривалий час перебувають поруч, з'являється більше можливостей для побудови довірчих відносин між ними, для прояву особистісних якостей, для показу й обговорення прикладів моральної поведінки, що дозволяє створити сприятливе мікросередовище й морально-психологічний клімат для кожного учня.

До професійної компетентності вихователя групи продовженого дня пред'являються досить серйозні вимоги. Це підтверджує ознайомлення з посадовими обов'язками вихователя [2].

Таким чином, група продовженого дня є однією із форм виховання дітей і допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання, поєднання навчально-виховної роботи на уроках і в позаурочний час. Вона забезпечує, враховуючи вікові особливості, їхній розумовий, моральний, естетичний, фізичний, духовний розвиток, створює умови для організації продуктивної праці, відкриває можливості всебічного виявлення і розвитку індивідуальних здібностей, запитів та інтересів дітей.

Мета групи продовженого дня в сучасних умовах не може зводитися тільки до догляду й нагляду за дитиною. Форма й зміст її організації мають необхідні можливості для реалізації ключових положень виховання та всебічного розвитку особистості в початковій школі. Основу його будуть становити базові національні цінності й основні напрямки виховання й соціалізації.

Група продовженого дня є однією із форм виховання дітей і допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання, поєднання навчально-виховної роботи на уроках і в позаурочний час. Вона забезпечує, враховуючи вікові особливості, їхній розумовий, моральний, естетичний, фізичний, духовний розвиток, створює умови для організації продуктивної праці, відкриває можливості всебічного виявлення і розвитку індивідуальних здібностей, запитів та інтересів дітей.

Мета групи продовженого дня в сучасних умовах не може зводитися тільки до догляду й нагляду за дитиною. Форма й зміст її організації мають необхідні можливості для реалізації ключових положень виховання та всебічного розвитку особистості в початковій школі. Основу його будуть становити базові національні цінності й основні напрямки виховання й соціалізації.

Виховний простір ГПД – це, по-перше, саме середовище, в якому опиняються молодші школярі після уроків, по-друге, це спеціально організований спосіб життя дітей у даному середовищі: їхня діяльність, відносини, події, які з ними відбуваються.

Висновки. Головне завдання педагога – це створення атмосфери взаєморозуміння, взаємовиручки, поваги і любові, що є основою комфорту, затишку, спокою, самореалізації особистості кожної дитини.

Група продовженого дня є однією із форм виховання дітей і допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання, поєднання навчально-виховної роботи на уроках і в позаурочний час. Правильна організація групи продовженого дня забезпечує розумовий, моральний, естетичний, фізичний, трудовий, духовний розвиток дітей, створює умови для організації продуктивної праці, відкриває можливості всебічного виявлення і розвитку індивідуальних здібностей, запитів та інтересів дітей.

Література

1. Герлянд Т. М. Роль вихователя групи продовженого дня у формуванні всебічно розвинутої особистості молодшого школяра. *Наукові записки: у 2-х частинах. Серія: "Педагогічні науки"*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2003. Вип. 52. (Ч. 2). С. 70–71.
2. Єфімов А. Критерії оцінювання роботи вихователя. *Початкова освіта*. 2005. № 10. С. 20–21.
3. Морозова З. В. Група продовженого дня: методичний посібник для вихователя. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. 160 с.
4. Навчально-виховні заняття в групі продовженого дня / за ред. О. Л. Співак. Харків: Ранок НТ, 2007. 176 с.
5. Посадова інструкція вихователя: абетка вихователя ГПД / за ред. М. Голубенко. 2-ге вид., стереотипне. Київ: Ред. загальнопед. газ., 2005. С. 5.
6. Психологічна енциклопедія / за ред. О. М. Степанова. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.

References

1. Herliand, T. M. (2003). Rol vykhovatelja hrupy prodovzhenoho dnia u formuvanni vsebichno rozvynenoj osobystosti molodshoho shkoliara.zh [The role of the teacher of the extended day group in the formation of the comprehensively developed personality of the younger student] *Naukovi zapysky. Serija: "Pedagogichni nauky" – Proceedings Series: "Pedagogical Sciences"*. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 52, 2. 70–71 [in Ukrainian].
2. Yefimov, A. (2005). Kryterii otsiniuvannja roboty vykhovatelja [Criteria for evaluating the caregiver's work] *Pochatkova osvita – Primary education*, 10, 20–21 [in Ukrainian].
3. Morozova, Z. V. (2007). *Hrupa prodovzhenoho dnia* [Extended day group]. Kharkiv: TORSINH PLIUS [in Ukrainian].
4. Spivak, O. L. (Eds.). (2007). *Navchalno-vykhovni zaniattia v hrupi prodovzhenoho dnia* [Educational classes in the extended day group] Kharkiv: Ranok N,T, 2007 [in Ukrainian].
5. Holubenko, M. (Eds.). (2005). *Posadova instruktziia vykhovatelja: abetka vykhovatelja HPD* [Caregiver's job description: GPA caregiver alphabet]. (2nd ed., repr.). Kyiv: Red. zahalnoped. haz. 5 [in Ukrainian].
6. Stepanov, O. M. (Eds.). (2006). *Psykhologichna entsyklopediia* [Psychological Encyclopedia]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

Дубровский В. Л.

старший преподаватель кафедры педагогики, начального образования и образовательного менеджмента Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

Група продленного дня как одна из форм становления личности ученика в начальной школе

В статье автор затрагивает важную проблему, которая заключается в роли группы продленного дня по формированию социально активной личности, обладающей

физическим и моральным здоровьем, которая имеет потребность во всех видах отдыха и учебной деятельности и успешно их реализует.

Проанализировано, что группы продленного дня, как и основное обучение, должны формировать в учеников необходимые знания для успешной жизнедеятельности и самореализации личности.

Ключевые слова: образовательный процесс, личность ученика, начальная школа, младший ученик, самостоятельная познавательная деятельность, ГПД.

Dubrovsky V.

Senior Lecturer, Department of Pedagogy, Primary Education and Educational Management, M. Gogol Nizhyn State University

Extended-day groups as one of the forms of personality formation during primary school

In the article the authors touch the problem of the extended-day groups role of the active personality formation, physically and morally wholesome personality, that has requirements in different types of after-school and educational activities and successfully realizes them.

Marked: primary objective of primary school, as a social institute, in modern terms is the diversified development of children apt at self-realization of personality, there cognitive activity, skills of self-education, creative capabilities, educational abilities.

It is analysed in particular, that the groups of the prolonged day, as well as basic studies, must form key competence for students, necessary for successful vital functions and self-realization of personality. It is well-proven that in the conditions of strong employment of parents of junior schoolchildren, a group of the prolonged day on this time is the necessary and important form of organization of spare, extracurricular time of students, finds out effective influence on their all-round development.

It is set that it provides, taking into account age-old features, their mental, moral, aesthetic, physical, spiritual development, creates conditions for organization of productive labour, opens possibilities of all-round exposure and developing individual flairs, queries and interests of children.

Key words: educational process, personality of student, initial school, junior schoolboy, independent cognitive activity, EDG.